

ANNA G JÓNASDÓTTIR

Kvinnors intressen och andra värden

*Har kvinnor speciella intressen
som kan särskiljas från mäns? Kan kvinnorna betraktas
som en intressegrupp i det politiska systemet?
Anna G Jónasdóttir diskuterar här det politiska intressebegreppets
relevans för kvinnor. Hon lanserar en
intressesyn som både visar begreppets fruktbarhet
och dess begränsningar.*

Inom kvinnoforskningen är "intresse" ett mycket använt men föga utrett begrepp. Detta sista trots eller kanske på grund av att "intresse", "intressen", "intressegrupp" m fl hör till de mest kontroversiella begreppen i hela politikvetenskapen.

Att använda intresseterminologin i sina olika meningssammanhang (tex: hon "är intresserad av" kvinnosaken, hon "har intresse av" att arbeta politiskt, "det ligger i kvinnors intresse" att effektiva åtgärder vidtas mot kvinnomisshandel och våldtäkter) brukar å andra sidan fungera bra i vardagsspråket och i politiskt, strategiska diskussioner. Poängerna med olika intresseterminologiska uttryck är begripliga av parterna i en kommunikativ situation. En rad andra centrala termer i det politiskt, teoretiska ordförrådet, det gäller exempelvis "politik", "makt", "ideologi", "demokrati" och "stat", är ungefär lika mångtydiga och omtvistade.

Oenigheten beror endast till en liten del på akademisk fallenhet för ordlekar. Den beror främst på skilda teoretiska och meta-teoretiska bakgrunder, dvs olika uppfattningar om hur samhällsförhållandena och deras historia är beskaffade samt i vad mån och hur vi kan få tillförlitlig kunskap om dessa saker. Skulle vi emellertid konsekvent undvika användningen av dessa kärnbegrepp, ja då kunde vi knappast seriöst vare sig studera eller tala om det politiska livets realiteter.

När vi som kvinnoforskare använder

"kvinnors intressen" och liknande uttryck kommer vi således rakt in på ett vetenskapligt problemfält, genomkorsat av motsatta meningar. Våra analyser berörs därmed av alla de klassiska kontroverserna samtidigt som våra specifika problemställningar medför nya begreppsliga utmaningar.

Dessa utmaningar har nu fört oss in i ett speciellt läge. Vissa kvinnoforskare argumenterar – gentemot en vedertagen politologisk¹ tradition – för att kvinnor som socialt kön bör uppfattas som en intressegrupp med "representerbara intressen". Samtidigt förenas andra kvinnoforskare, som för övrigt har närmast motsatta utgångspunkter, i att ifrågasätta detta; och några förkastar även intressesynen i sin helhet. Intressetänkandet som sedan renässansen i en eller annan form utgjort en sorts ryggrad i all politisk teori förklaras således vara någonting som den feministiska teorin måste överskrida.

Intressesynen och kvinnorna

Syftet med denna artikel² är att diskutera intressesynens tillämpbarhet på kvinnors angelägenheter idag. Två amerikanska artiklar från 1981 har mer än andra ställt denna fråga på sin spets: Virginia Sapiros, "When Are Interests Interesting? The Problem of Political Representation of Women" och Irene Diamond och Nancy Hartsock's kritik av denna, "Beyond Interests in Politics". Men frågan om och hur in-

tresseterminologin passar kvinnoforskningen återkommer både explicit och implicit i flera arbeten.

I sin bok, *Women and the Public Interest. An Essay on Policy and Protest* (1971) argumenterar den amerikanska sociologins grand old lady, Jessie Bernard, delvis i samma termer som Diamond/Hartsock, mot att intressegruppsteorin skulle lämpa sig för studier av kvinnor och barn. Däremot förordar hon en syn som utgår från allmänintresset, ett perspektiv som Diamond/Hartsock inte diskuterar med de orden. De tänker sig en kollektiv ordning där intressesynen i sin helhet inte passar.

Jane Jaquette har också i två uppsatser (1974, 1984) ifrågasatt intressesynens tillämpbarhet på kvinnors verklighet. Även Rosalind Pollack Petchesky (1980) är inne på samma spår. Hon ifrågasätter rättighetsbegreppets relevans för kvinnors krav, och "rättigheter" ingår, kan man säga, i intressesteorins ramar. På ett sätt som är jämförbart med Sapiros behandlar Helga Hernes (*Staten – kvinnor ingen adgang?*, 1982) olika aspekter på intresseproblematiken. Här gäller det att så att säga göra intressesteorin kvinnorelevant.

Förutom dessa i huvudsak teoretiska arbeten har begreppsproblem kring kvinnors intressen aktualiserats i empiriska studier av politiskt beteende och kvinnorörelsens konkreta kampfrågor. Abby Peterson (1981) har således förankrat valforskningens "kvinnofrågor" teoretiskt, och Drude Dahlerup (1984) stipulerar rösträtten som ett objektiva intresse för kvinnor, väl medveten om det eldfångda i detta begrepp.

Föreliggande artikel kretsar kring dessa olika frågor och svar som rests kring begreppet "intresse". Huvudsyftet är att argumentera för, närmast mot Diamond/Hartsock, att intressebegreppet i högsta grad är fruktbart. Uppfattat på ett visst sätt är det oundvikligt i analyser av det samhälle som vi faktiskt lever i. Men detta begrepp har sina begränsningar, vilket å andra sidan Sapiro inte beaktar. Alla värden som kvinnor eftersträvar kan säkerligen inte fångas in i det historiskt betingade intressebegreppet. Min ambition är att försöka

överskrida det antingen-eller-läge som skisserats ovan och samtidigt antyda lösningar på vissa av de frågor angående "intressen" som kvinnoforskningen brottas med. Här försöker jag på könsproblematiken tillämpa idéer som delvis bygger på Robert Q. Parks, "Interests and the Politics of Choice" (1982).

Närmast ger jag en kort översikt över de viktigaste kontroverserna omkring intressebegreppet, både generellt i politikvetenskapen och i förhållande till de nya teman som kvinnoforskningen tillfört. Därefter tar jag upp lite om intressebegreppets historiska bestämning och dess innebörd av två relaterade moment för att sedan gå närmare in på de intresseteman som problematiserats i kvinnoforskningen. Slutligen presenterar jag kortfattat en intresseuppfattning, som jag också försöker tillämpa. Jag vill visa, med exempel tagna från kvinnoforskningen eller från kvinnors verklighet, hur denna intressesyn bör kunna lösa vissa knutar i vår teoribildning och bidra till en distinkt förståelse av flera problem.

Konfliktpunkter

Den mest laddade intressebegreppskonflikten i modern tid är säkert den om *objektiva och subjektiva intressen*. Hur avgöra människors objektiva intressen? Är det begreppet överhuvudtaget vetenskapligt meningsfullt eller är subjektiva intressen, dvs människors medvetna önskemål och preferenser det enda försvarbara att arbeta med?

De huvudsakliga kontrahenterna här, vilka också är delade inbördes, kan betecknas som pluralister respektive marxister (se Balbus, 1971). Mot marxisterna som talar om objektiva klassintressen, hävdar pluralisterna att vad som påstås vara en grupp eller en individs objektiva intresse alltid ytterst vilar på forskarens subjektiva värderingar och således är ovetenskapligt. Inom kvinnoforskningen föreligger i stort sett samma dilemma. Kan vi påstå att kvinnor har vissa objektiva intressen oavsett vad olika kvinnor själva anser?

Den andra kontroversen som avsatt en omfattande diskussion kretsar kring mot-

satsparet *allmänintresset* — *särintressena* eller *de privata intressena*. Allmänintresset (public interest) i betydelsen statens intresse utåt gentemot andra stater och något senare inåt gentemot grupper i befolkningen, utgör det politiska intressebegreppets historiska ursprung. Redan tidigt (1700-talet, franska revolutionen), påstods allmänintresset endast vara en fiktion; det som fanns konkret var skilda samhällsklassers intressen. Andra hävdar emellertid det realistiska och nödvändiga i att arbeta med ett allmänintressebegrepp. De betonar då gärna att detta inte kan ses som ett regelrätt förhandlingsresultat mellan två eller flera parter, ungefär som på arbetsmarknaden, utan att det verkligen är fråga om ”mer än summan av de stridande intressena”.

I modern tid har kritiken mot ”allmänintresset” utvecklats från två motsatta perspektiv, ett marxistiskt och ett libertarianskt eller ultraliberalt. Enligt det förstnämnda ses allmänintresset i ett klassamhälle såsom genomsyrat av den härskande klassens särintressen. Enligt det sistnämnda är allmänintressebegreppet både vetenskapligt meningslöst och politiskt farligt, vad som finns är rationella individers intressen. Vad gäller synen på intressegrupper och basen för dessa finns också en historiskt medveten, empiriskt generaliserande mellanställning mellan marxister och renodlade atomister. Här räknar man med vissa ekonomiska gruppintressen. Medeltidens stånd, handels- och hantverkargillerna antas ha sina moderna efterföljare. Sapiro utgår från en intressesyn som är något av det slaget och hon argumenterar för att den bör utvidgas från det som nu är brukligt till att också omfatta kön och produktionen av barn.

Mindre omfattande diskussioner har förts om en rimlig klassificering eller *typologisering* av intressen. Ett vanligt sätt har varit att skilja mellan materiella — i betydelsen ekonomiska — och ideella intressen. Det brukar betonas att denna tudelning är oklar, dvs att de ekonomiska och de ideella aspekterna delvis går i varandra. Traditionellt har alltid kvinnorörelsen och dess organisationer räknats till den ideella

typen.

En ny kontrovers berikade fältet: förutom frågan om det gick att tillskriva kvinnor objektiva intressen oberoende av deras subjektiva medvetande uppkom också problemet huruvida *alla kvinnor* tvärs genom klasserna kunde påstås ha *vissa gemensamma intressen*. Flertalet kvinnoforskare är här numera eniga om att vilja framhålla en sorts minsta gemensam nämnare: intresset att inte låta sig förtryckas som kvinna, eller att bekämpa patriarkatet.

Ännu ett spørsmål i denna uppräknings skulle kunna kallas frågan om *kvinnomans- eller människorollers intressen*. Detta tema går jag närmare in på nedan i min diskussion av kvinnoforskningen. Där behandlar jag också frågan om kvinnor som grupp, och förkastandet av intresse teorin som helhet.

”Intressets” historia

Det politiska intressebegreppets³ ursprung måste ses mot bakgrund av nationalstatens, den kapitalistiska varuproduktionens och borgarklassens uppkomst och utveckling i Europa. Termen kommer ur latinet, ”interesse” som betyder att vara (esse) bland eller mellan (inter).

Den nya revolutionära borgarklassen krävde en plats i det allmänna, ville ”vara bland” dem som definierade allmänintresset. Den politiska teori som direkt eller indirekt växte fram ur denna samhällsomvandling betonade starkt de enskilda intressena, samtidigt som dessas förenande i staten sågs som nödvändig. Individueringen av människan (existensen av den enskilde som en självständig del av samhället) var ett starkt framträdande drag i denna filosofi. Främst däri låg dess revolutionära tendens. ”Intresse” uppfattades som uttrycket för den ”naturliga” människans egenskaper och förmågor. Människan kunde själv bestämma över sitt liv med hjälp av förnuftets och naturens måttstock och oberoende av alla andliga och världsliga despotiska krafter. Redan på 1600-talet var grunden lagd för att samhällets struktur och historiens utveckling skulle kunna analyseras med intresse som nyckelbegrepp: samhällsintres-

set, klassintressena, gruppintressena och personintressena utgjorde den spänningsfyllda strukturering av samhället som drev fram historiska förändringar.

Utöver den breda politiska och samhällsanalytiska betydelse som "intresse" haft från renässansen och framåt har det också, som framgår av not 3, sedan länge haft en mycket snävare ekonomisk eller finansiell innebörd. Denna innebörd av vinst eller resultat av en bytesrelation har mer och mer kommit att genomsyra synen på vad "inter esse" handlar om. I och med utilitarismens integrering i den liberala samhällsteorin, i synnerhet under påverkan av den allt mer utbredda ekonomiserande utbytes-teorin, har även det bredare politiskt, filosofiska intressebegreppet mestadels kommit att koncentreras kring utdelningsaspekten. Kravet på ett "vara bland" statens aktörer motiverades ju från början med individens rätt att bevaka den politiska processens resultat eftersom de privata individerna berördes av detta.

Sammanfattningsvis kan man säga att intressebegreppet från början haft en dubbel innebörd, bestått av två sammanhängande moment: ett *formmoment*, kravet "att vara bland", dvs kravet på delaktighet i och en viss kontroll över samhällets allmänpolitiska angelägenheter, och ett *innehålls- eller konsekvensmoment*, dvs frågan om hur de substantiella värden som politiken förverkligar och fördelar ser ut i förhållande till olika gruppers behov av, önskemål om och krav på utdelning.

Ett genomgående drag hos alla inblandade parter i den moderna kontroversen om objektiva och subjektiva intressen är att de som regel använder intressen synonymt med ord som behov, önskemål, preferenser och krav. Tonvikten ligger således på *innehållet*, på vilka värden människor behöver, önskar eller kräver att få tillfredsställda. De här begreppen antas bilda en endimensionell skala som går från *behov* över socialt och politiskt artikulerade *önskemål/preferenser* till politiskt sammanlänkade *krav* på det politiska systemet. Det är ju här som det explosiva ligger. Är det rimligt, kunskapsmässigt och politiskt, att anta att vetenskapare, po-

litiker eller myndighetspersoner skall kunna avgöra vad som är enskilda individers behov och önskemål oberoende av vad de själva anser?

Som framgått ovan finns det starka skäl för att upprätthålla en viss distinktion mellan intresse – i betydelsen "att vara bland" – å ena sidan och behovs- och önskemåls-tillfredsställelse å andra sidan. En sådan distinktion har som sin främsta merit att kunna lösa upp konflikten om objektiva och subjektiva intressen. Intressebegreppets *formmoment* blir då en huvudsak; innehållet i behoven och önskemålen blir – ur intressesynpunkt – öppna frågor. Jag återkommer till detta.

Intressetänkandet i kvinnoforskningen

Hur och varför skilja mellan kvinnointressen och mansintressen? Med andra ord, hur avgränsa kvinnors intressen från generella intressen som män likaväl som kvinnor kan omfatta beroende på olika socialt och historiskt bestämda roller och andra bevekelsegrunder? När kvinnoforskare skiljer på kvinnointressen och mansintressen samt på kvinnofrågor och mansfrågor gör de detta dels utifrån teoretiska antaganden, oftast någon variant av teorin om den könsliga arbetsdelningen, dels på grundval av en massiv empiri.

Alla senare års politologiska surveyundersökningar visar entydigt att bakgrundsvariabeln kön är en av de mest, kanske *den* mest, särskiljande faktorn i politiska beteendestudier, bl a i politiska saksfrågor. Och det finns ett tydligt mönster i detta som är fullt i samklang med både allmänhetens och vetenskapens hypoteser. Kvinnor, i högre *grad* än män, initierar, driver och stödjer den biosociala produktions och reproduktionens frågor, dvs frågor som har med kontrollen över, ansvaret för och omsorgen om människor att göra. (Se bl a övriga artiklar i detta nummer).

I många fall nöjer sig de empiriska undersökningarnas författare med att statistiskt, typologiskt benämna vissa frågor kvinnofrågor utan försök till några teoretis-

ka härledningar. Andra förklarar resultaten teoretiskt. Enligt Abby Petersen definieras en kvinnofråga genom kvinnokulturens värdesystem. Den "härstammar / . . . / från de intressen eller krav som den reproduktiva sfären ställer gentemot den produktiva sfären / . . . / från den fundamentala nivån i familjen som alla kvinnor i detta samhälle har gemensam, dvs *innehållet* i deras arbete i familjen. I den meningen är en kvinnofråga objektiv" (Petersen, 1981:6).

Petersen antar vidare att klasstillhörigheten, klassernas olika socioekonomiska villkor, förklarar inbördes åsiktsskillnader mellan kvinnor, och hon sammanfattar fyra kännetecken som tenderar att karaktärisera en kvinnofråga i politiken: (1) Kvinnor stödjer frågan i högre grad än män. (2) Frågan står vid sidan om den traditionella höger-vänsterskalan. (3) Frågan tenderar att mötas med känsloladdade reaktioner på den politiska arenan. (4) Frågan saknar kulturellt legitimerad auktoritet eller har åtminstone en politiskt tvetydig status (Petersen, a a, s 9).

Könsligt skilda intressen kan således sägas handla om, objektivt sett, att kvinnor respektive män "är bland" (jfr "inter esse") skilda verksamheter, de arbetar med olika saker, ansvarar för olika saker, är involverade i olika saker. Vad de subjektivt intresserar sig för, vilka åsikter de har och hur de deltar i samhällets övriga angelägenheter "härstammar från" (icke-mekaniskt) respektive arbetsfält. Uppfattat på detta sätt blir det objektiva inte något mystiskt eller särskilt svårhanterligt.

Bortsett från barnafödandet är den könsliga arbetsdelningen dock inte och har aldrig varit absolut, och sambandet mellan erfarenheter och åsikter är inte heller mekaniskt nödvändigt. Det är i detta sammanhang som begreppet "socialt kön" är som mest viktigt. Män som lever och verkar i det "kvinnliga" samhällseliga varat har alla möjligheter att också tillägna sig det "kvinnliga" medvetandet. Lise Togeby visar, så att säga från andra hållet, att dagens unga kvinnor är mycket engagerade i arbetsmarknadspolitiken. (Se artikel i denna tidskrift) Här aktualiseras således *könsin-*

tressenas historiska karaktär, deras föränderlighet, vilket kan ses som ytterligare en problemdimension i intressebegreppet.

Kvinnor som intressegrupp

I "When Are Interests Interesting?" vill Sapiro bevisa att kvinnor kan kräva könsintressebaserad representation i politiken utan att detta strider mot gängse uppfattningar om grunderna för krav på grupprepresentation. Vi är vana vid, menar Sapiro, att "arbetsdelning och stratifiering i utesfären (public life) definierar gruppintressen i politiken". Därmed kan vi dra en parallell till den könsliga arbetsdelningen och stratifieringen (makt- och statushierarkin) i privatlivet, förutsatt att de privata arrangemangen påverkas av och påverkar eller finns med som frågor i den offentliga politiken och policydebatten; och det gör de.

Även de vanliga indikatorerna, dvs socioekonomiska skillnader i utesfären, visar att kvinnors och mäns politiskt relevanta situationer är mycket olika. Men trots dessa lättpåvisade paralleller är det tydligen politiskt och vetenskapligt utmanande att betrakta reproduktionen som grundval för intressemotsättningar. Sapiro refererar tex studier som visar att kvinnor förlorat på att i valkampanjer framställa sig om kvinnors representanter eller föra fram kvinnofrågor (s 711).

Sapiro talar om gruppen kvinnor och om representation i allmänhet. Hon gör ingen uttrycklig skillnad mellan den rösträttsbaserade (numeriska) representationen och den resursbaserade (korporativa) representationen. Kanske beror detta på att hon resonerar främst utifrån USA:s politiska verklighet där den öppet etablerade lobbyverksamheten och det svaga partisystemet gör denna skillnad mindre klar än vad den är i Norden.

Hernes å andra sidan behandlar i första hand den korporativa representationens problem. Och det är egentligen först här, vill jag påstå, som analysen av könsproblem i intressetermer blir riktigt kontroversiella inom den traditionella politikvetenskapen.

Elsa Agélii, "Dagboksblad", textil applikation 1975. Foto Monika Englund.

Dahlerup (1980:19) har kastat fram hypotesen att de politiska partierna alltid försökt undvika en klar politisering av själva frågan om kvinnors ställning och i stället kopplat könskonflikterna till familjepolitiken och eller något annat delområde. Som ett parallellt problem inom vetenskapen vill jag påstå att det där råder motstånd mot att uppfatta kön, kvinnor och män, som socialt och politiskt relevanta korporationer eller grundläggande parter i samhället.

Intressesynen ifrågasatt

I sin kritik av Sapiro ifrågasätter Diamond/Hartsock att intressesynen överhuvudtaget skulle vara intressant för kvinnor och kvinnoforskningen. De hävdar att den feministiska teorin måste göra "... ett klart uppbrott från intresseanalysens antaganden" (s 720). Sapiro kritiseras för att på samma gång vara för omfattande och för snäv, samt även vag i sina teoretiska premisser. Det är

motsägelsefullt, menar Diamond/Hartsock, att påstå att infogandet av kvinnors reproduktionskrav i det politiska systemet utgör en fundamental utmaning mot samhället och att samtidigt uppfatta kvinnor som en intressegrupp.

Om "kvinnors införlivande i politiken hotar samhällets grundstrukturer, så kan man inte infoga deras angelägenheter inom intresseteorins ramar".

Sapiros inkonsekvens är, menar de, "en ofrånkomlig följd av att försöka arbeta inom den konventionella politiska analysens ramar" (s 717). Hon utgår från, menar de vidare, "det outtalade och icke-prövade antagandet att kvinnors krav kan integreras i politiska system". Men detta, liksom det motsatta antagandet om "det politiska livets inneboende ogenomtränglighet", måste specificeras mycket mer noggrant och studeras empiriskt (s 720). Diamond/Hartsock håller med Sapiro om att kvinnor har gemensamma intressen tvärs genom klasserna och att analyser av statsmakten och den offentliga politiken måste utvidgas från att bara omfatta "sociala skillnader som härstammar från produktionens aktiviteter" till att också ta itu med "den djupgående innebörden i de sociala skillnader som utgår från *reproduktionens* aktiviteter". Det handlar således om att ta hela statsmaktens och den offentliga politikens komplexitet på allvar (s 720).

Det som talar mot att anamma intresseteorin och alltså uppfatta kvinnor som en intressegrupp bland andra är enligt Diamond/Hartsock att detta synsätt snärjer in analysen i det bestående klass- och manssamhällets givna mönster. Det lämnar inte utrymme för nydanande krav, ger inga öppningar mot fundamentala förändringar. De påpekar att intressesynen historiskt reflekterar en syn på samhället såsom bestående av ekonomiskt rationella människor vilka sökte maximera sina behovstillfredsställelser. "Men", fortsätter de, "människliga varsel drivs av mer än intressen. Reduktionen av alla mänskliga känslor till intressen, och kopplingen av intressen till det rationella sökandet efter vinst reducerar den mänskliga samfälligheten till en instrumen-

tell, godtycklig och djupt ostabil allians, en som vilar på isolerade individers privata drifter".

En dylik syn på det sociala livet är i högsta grad partiell, menar de. I synnerhet är det svårt att föreställa sig en mors omsorgsrelationer till sina barn i termer av instrumentella intressen och individuella vinster (s 719). För de mer omfattande analyskategorier de efterlyser anknyter de här till den kanadensiske statsvetaren och politiske filosofen Christian Bay som i olika arbeten förespråkat "behov" som ett alternativ till "intresse" och "rättigheter".

Jane S Jaquette (1974) vill förklara kvinnors lägre deltagande i politiken med att kvinnor inte har ett "direkt intresse" ("a stake") i politiken. Detta antingen på grund av att politiken inte sysslar med det som kvinnor tycker är angeläget eller bedömer kvinnors engagemang som naivt, trivialt och t o m farligt. Kvinnor är alienerade i politiken; de känner sig inte hemma i partiapparater, intressegrupper och korruption. Det som ofta påstås vara "politikens sanna funktion: mäklariat mellan konkurrerande intressegrupper" passar inte kvinnor.

I en senare uppsats (1984) går Jaquette vidare med detta alienationsresonemang och menar bl a att kvinnors makt som är förankrad i hemmasfären inte är "växlingsbar" (inconvertible) i den offentliga sfären. Hon betvivlar att kvinnors dagliga behov och mål är förenliga med nyttokalkyler och ekonomiskt färgade intresseberäkningar.

Rosalind Pollack Petchesky (1980) diskuterar rättighetsbegreppet och "kvinnors rätt att välja" i samband med kvinnorörelsens mål, reproduktiv frihet. "Rättigheter" är nära förknippat med och kan sägas ingå i intresseteorin, och Petchesky förskjuter rättighetsbegreppet till förmån för "sociala och individuella behov" såsom nyckelbegrepp i den grundläggande kvinnopolitiska analysen (s 670). Hon anknyter till vissa grenar av marxismen, bl a Herbert Marcuses idéer om den revolutionära potentialen i att människor lever ut sina behov och bejaktar sin sensualism och Agnes Hellers behovsteori. Till skillnad från "rättigheter" som är abstrakta och bundna till ett bestå-

ende samhällssystem avser "behov" alltid individuellt konkreta angelägenheter, påpekar Petchesky.

Om Diamond/Hartsocks syn

Så vitt jag kan se har Diamond/Hartsock helt enkelt fel i att uppfattningen av kvinnor som en intressegrupp inte skulle vara ett synsätt som utmanar det bestående. Men det är missvisande att tala om kvinnor som "en intressegrupp bland alla andra". Vad det gäller är att se kvinnor som en part i ett historiskt betingat motsättningsförhållande till *männen*. Poängen med att se kvinnor som en grupp vars position gett upphov till särintressen är således inte att likställa dem med tex motormännens riksförbund eller ens pensionärsföreningarna utan att utifrån könet ifrågasätta "människan" som *en*. Förutom att det implicerar en kvalificerad kritik av det marxistiska klassbegreppet, så innebär synen på kvinnor som grupp med en viss gemensam intressegrund att individen egentligen inte finns. Och enbart detta är en utmaning mot ett samhälle som både praktiskt och ideologiskt mer och mer atomiserar och individuerar människorna.

Diamond/Hartsock ger vidare en för ensidig bild av intresseteorin. Allt sedan detta tänkande uppkom har det varit förknippat med andra värden än ekonomiska och ekonomiskt präglade vinstmotiv. Det kunde gälla rätt till religionsutövande efter eget tycke och kravet på att överhuvudtaget bli bekräftad som fullvärdigt subjekt, politiskt, rättsligt och på alla andra sätt.

Dessutom kan vi inte på förhand avfärda relationen mellan mor och barn som en intresserelation, knappast ens om vi definierar intressesynen så snävt som de ovan nämnda författarna gör. Karaktären på mor-barnrelationen måste liksom alla andra sociala relationer undersökas empiriskt och inte fastställas principiellt. Om vi inte bygger våra begreppsbestämningar på hur denna relation manifesterar sig och utvecklas i olika sociala sammanhang och under olika livsfaser så löper vi ju risken att åter, fastän i nya kläder, falla in i "myten om den goda modern".⁴

Slutligen en synpunkt på skillnaden mellan att i politiska studier tillämpa ett intressesperspektiv och ett behovsperspektiv. Diamond/Hartsock hävdar rent allmänt att intresseteorin missar att lyfta fram mänskliga önskemål, behov och syften. Som stöd citerar de Bay som menar att just detta implicerar ett rättfärdigande av "den starkares rätt till företräde i varje strid" (s 719). Detta måste nyanseras.

Tanken att mänskliga behov bör vara utgångspunkten för politiska analyser och överväganden innebär att de berörda människorna själva inte nödvändigtvis måste vara där linjerna läggs och besluten fattas i samhället (jfr "inter esse"). Olika svaga grupper skall tex kunna få sina behov tillgodosedda utan att de först måste övervinna sin svaghet och tillkämpa sig egna inflytelsepositioner. Sk resursfattiga grupper bör inte straffas för sin svaghet. Ett samhälle där denna syn tillämpas som en allmänpolitisk princip är givetvis mer human än ett samhälle där den inte tillämpas eller där den praktiseras inom ramen för privat välgörenhet.

En grundläggande skillnad mellan intressesynen och behovssynen är dock att intressesynen på politiken med nödvändighet anläggs *underifrån*, från de berörda personerna och grupperna själva. Detta perspektivs kärna är kravet att "vara bland", kravet om närvaro: fysiskt bokstavligt, med den egna åsikten eller med en egen grundad sakorientering i beredskap. Det är till sin kärna ett deltagandedemokratiskt perspektiv. Behovssynen öppnar på ett helt annat sätt för ett perspektiv *ovanifrån*. Det är de socialt engagerade experternas och den politiska elitens och administrationens perspektiv; det är den sk anticipationens och servicedemokratins perspektiv. Strängt taget förutsätter behovssynens måluppfyllelse inte att några inflytelsekanaler föreligger underifrån annat än för gillande eller ogillande responser på redan färdiga beslut och policypaket.

En annan intresseteori

I det följande vill jag försöka skissera en viss

Elsa Agélii, "Dagboksblad", textil applikation 1975. Foto Christer Hallgren.

tillämpning av intressebegreppet och därmed visa på både dess fruktbarhet och dess begränsning för kvinnoteorin. Det viktiga, som jag ser det, är inte att "bryta helt" med intresseteorin utan att inse dess relevansgränser. Jag skulle vilja hävda att alla studier vars kvinnopolitiska premiss är den offensiva solidariteten (se Haavind, 1982:413) kräver analyser i intressetermer. Detta avsnitt bygger på en modifierad läsning av Robert Q Parks' uppsats "Interests and the Politics of Choice."

Parks' huvudsyfte är att påvisa en uppluckring av motsatserna: subjektiva – objektiva intressen. Han hävdar att alla de olika typerna av "intressetal" har en ge-

mensam nämnare, en och samma "innebördspoäng". "Intresse" åsyftar alltid kontroll över betingelserna för val. *Intresseterminologin möjliggör för oss att övertyga om och hävda eller förneka att en handling eller en viss politik ökar vår kontroll över villkoren för val* (Parks, 1982:549). Främjande av våra intressen, dvs ökad kontroll över betingelserna för val, handlar å ena sidan om att öka vår faktiska möjlighet att avgöra vilka värden som blir föremål för val. Å andra sidan handlar det om att öka förmågan att se valalternativen klart: fria från förvrängda känslor, med hjälp av de rätta begreppen, med tillräcklig information osv (s 550).

Parks' fokuserar alltså på det jag valt att

kalla intressebegreppets formmoment. I en historisk epok, ett samhälle där alla människor på allt fler livsområden är tvungna att ständigt välja – om det nu är yrke, utbildning, bostadsort, make/maka, att ha barn eller inte, eller bara mellan alla olika tvål-sorter – är det detta – ”att vara bland” – och den oförvanskade insynen i de villkor som skapar våra liv, som är intressetalets relevanta poäng. För att tala om konsekvenserna eller utfallet av valen, innehållet i de värden som vi begär, behövs strängt taget inte intressebegreppet. Där platsar bättre begreppen behov, behovstillfredsställelse, önskemål och preferenser.

Jag vill här sammanfatta den intressesyn som jag preliminärt skall försöka tillämpa i de två följande avsnitten genom att urskilja följande punkter:

1. Intressebegreppet är historiskt betingat, och det utgör både nyckeln till en särskild samhällsteori och implicerar en viss människosyn. Med detta sammanhänger intressebegreppets normativa karaktär eller dess ”värdelutning”. ”Intresse” tillskriver människorna i en viss samhällsform drivkraften att söka utvidga sin kontroll över betingelserna för valsituationer.
2. Av intressebegreppets två huvudmoment, formen och innehållet (eller betingelserna för, respektive konsekvenserna av, val), är det formen som är det relevanta. Poängen i intressesynen är snarast att innehållet i människors värden och preferenser hålls öppet, att detta är och förblir föremål för konflikter, diskussioner och kompromisser samt att dessa innehållsdiskussioner med fördel förs i termer av behov och önskemål och inte i termer av intressen.
3. Genom att fokusera på formmomentet kan intressebegreppets objektiva och subjektiva poler länkas ihop. ”Intresse” åsyftar alltid någon sorts *kontrollerad närvaro inför valbetingelser* (snarare än vilket innehållsligt byte man får ut av ett val eller ett ökat antal alternativ att välja mellan) antingen det gäller att ”vara bland” dem som skapar valalternativen eller det är att med information, sakligt tänkande och klarseende veta vad det är man väljer och har att välja bland. Den här infallsvinkeln implicerar

också ett sammanlänkande av en nu sönderbruten människosyn. Genom att fokusera på betingelserna för val och inte på innehållet i valutbudet förenas människan som producent/skapare av sina livsvillkor med människan som konsument/väljare av färdigpaketerade livsvillkor.

4. Intressesynen har ett begränsat tillämpningsområde. Vissa av människors intensivaste behov, särskilt kärleks- och omsorgsbehovet i relationer till andra människor, sätter det här skisserades intressebegreppet strängt taget ur spel. Slutsatsen bör dock inte bli att förkasta intressesynen, utan att inse dess gränser samt vilket slags landskap som ligger och skulle kunna ligga bortom dess gränser. Många av de viktigaste valen i livet, som att välja yrke eller partner, handlar knappast om att öka kontrollen över framtida val. De går snarare ut på att man åtar sig förpliktelser, engagerar sig på ett bindande sätt, uppger en mängd eventuella valmöjligheter och så att säga tar språnget med oviss utgång.

Vi kan med Parks skilja mellan intressen och val å ena sidan och hängivelse (commitment) å andra sidan. Givet att det finns värden som berättigar en begränsning i kontrollen över valmöjligheter måste vi helt enkelt jämföra och väga mot varandra de argument som vi härleder från sådana värden och de intresserelaterade argumenten. Parks tror att kontrasten mellan kontrollerade val och hängivet engagemang är ofrånkomligt i alla typer av samhällen, men han antar att det vanligtvis inte behöver uppkomma några större konflikter mellan val och hängivelse på viktiga livsområden.

Tillämpat på kön utgör det sista rimligen en svag punkt hos Parks, dvs det finns all anledning att anta att en dylik konfliktsituation är både svårare och uppkommer på betydligt fler områden för kvinnor än vad den gör för män.

Intressebegreppets historiska karaktär

I sin ovannämnda uppsats från 1984 om den äldre kvinnorörelsens svårigheter att få kravet på kvinnors rösträtt in på den ”offentliga dagordningen”, berör Dahlerup

försiktigt problemet *objektiva intressen*. Hon skriver:

Om vi vill göra undanträngandet av politiska frågor begripligt måste vi utgå från ett antagande om *objektiva intressen*. Om vi inte gör det missar vi den allra viktigaste formen av undanträngande, nämligen den att hindra frågan från att överhuvudtaget ställas. I likhet med Crenson, som utgår från antagandet att människor vill slippa bli förgiftade av föroreningar, utgår den följande fallstudien från antagandet att kvinnor likväl som andra icke röstberättigade grupper har ett objektiva intresse av att få rösträtt. Men det finns ingen anledning att försöka dölja det faktum att frågan om objektiva intressen är något mycket känsligt.

Om vi uppfattar intressebegreppet som en historisk kategori bör vi kunna underbygga påståendet, att rösträtten är ett objektiva intresse, på ett annat sätt än att stipulera en analogi till Crenson.⁵ Vi kan alltså se "intressen" som ett kategoriskt inslag i en substantiell teori om den historiska samhällsutvecklingen Västerlandet. Vi argumenterar ungefär så här. Det objektiva i kvinnors förhållande till rösträtten (och valbarheten) ligger i att den samhällsform, som aktualiserar frågan, mer och mer bygger på "de många" dvs inbördes konkurrerande grupper, val av handlingsalternativ. Människors handlingar rättfärdigas inte längre med svårt föränderliga traditioner eller med bud från en enväldshärskare. Ett egentligt politiskt samhälle hade växt fram i Europa i stället för "den gamla regimen".⁶

I en politisk struktur där fler och fler grupper berörs av valsituationer, fler och fler områden blir underkastade val, blir alla människors historiska bestämning att "vara där" val träffas. Och särskilt som detta valsamhälles sociala grunder är både klass- och könsdelade och -dominerade ingår det i det sociala livets villkor att människor drivs till att söka utvidga kontrollen över de sfärer där val träffas. Det här historiska förståelsesättet (som bör utvecklas och preciseras närmare) skiljer sig också från de naturrättsligt baserade rättviseargumentet, ungefär det att kvinnor har rätt till delaktighet pga att de är hälften.

Kvinnornas objektiva politiska intresse

nu handlar emellertid inte om att bli individer i den formella strukturen. Det objektiva politiska intresset nu är snarare att *som kön* bygga upp och kontrollera en konkret närvaro i denna struktur. Kvinnor skall kunna agera i kraft av att de är kvinnor och inte främst trots att de är kvinnor. De skall kunna synas politiskt som kvinnor därför att möjligheten (inte nödvändigheten) ständigt föreligger att de kan ha andra behov och åsikter än männen.

*Intressen som form,
som kontrollerad närvaro*

Såsom Dahlerup visar föregicks rösträtten av långvariga strävanden efter att frågan skulle bli närvarande och uppmärksammas på den offentliga dagordningen, att den skulle få "public attention". Parks använder just "attend" som en underliggande, förenande innebörd i intressebegreppet. "Attend" och "attention" har ju den dubbla innebörden av faktisk/fysisk närvaro och subjektiv uppmärksamhet eller medvetenhet. På svenska hittar jag inget bättre ord än "närvaro" för att fånga in detta.

En typ av strukturellt bortträngande av kvinnors frågor från den offentliga dagordningen beror på att kvinnor i så hög grad har varit och fortfarande är frånvarande från de institutioner som skapar denna dagordning, institutioner såsom massmedia, politiska organisationer i vid bemärkelse, litteraturen, offentliga möten (Dahlerup, a a, s 44f). Men den omvända situationen gäller också nu: väl inne i institutionerna söker kvinnorna utrymme och närvaro i den offentliga diskussionen för att inte bli undanträngda *inom* de institutionella sammanhangen.

Kampen om den offentliga diskussionen, om att prägla den s k allmänna viljan, botten naturligtvis i att denna utgör ett av medlen för att ändra på samhällsinstitutionerna. Kvinnor har idag närvarorätt i texterna de politiska och fackliga organisationerna och de har ökat sin faktiska närvaro något, på vissa håll betydligt. Men när de uppfattar sig och/eller agerar som en könslig intressegrupp, dvs när de söker kontrollera

Elsa Agélii, "Dagboksblad", textil applikation 1975. Foto Monika Englund.

sin närvaro för att därigenom kunna forma de betingelser som de i egenskap av kvinnor och människor lever under, stöter de på hinder. Fackligt aktiva kvinnor har skrivit om hur de måste ta den offentliga diskussionen till hjälp som påtryckningsmedel för att hindra att deras frågor och krav stöts bort eller kvävs inom facket.⁷

Eva Moberg använde en gång uttrycket "den villkorliga frigivningen" om den utvecklingen att kvinnorna gärna fick yrkesarbete och för övrigt vara aktiva utanför

hemmet — bara de också skötte hemmasfärens omsorg som tidigare. Man skulle också kunna tala om "det villkorliga medlemskapet" i politiska partier och fackliga organisationer. Rön från flera olika länder visar hur kvinnors närvaro och delaktighet i dessa sammanhang accepteras så länge de inte yttrar sig eller agerar utifrån könsbaserade intressen.⁸

Det här sättet att tillämpa intressebegreppet som form samt att göra skillnad på den blotta och den kontrollerade närvaron

för oss mitt in i det krångliga sambandet mellan objektiva omständigheter och det subjektiva medvetandet om dessa omständigheter. Det för oss in i "det främsta och mest akuta" problemet för kvinnorörelsen (Dahlerup, a a, s 43), nämligen kvinnors egna brister i medvetenhet om förtrycket. Och dessa brister är inte svåra att förstå.

Kvinnor tar ständiga risker, inte bara risken att förlora kontroll över sina betingelser, de kan också bli av med själva rätten att närvara om de medvetet agerar som kön (jfr not 8). Liknande risker tar kvinnor i kärleksförhållanden, om de väcker konflikter, om de driver fram att mansväldet i förhållandet måste bli en fråga som bör diskuteras och lösas; eller om de bara står på sig vad gäller behovet av och rätten till att från sitt håll kontrollera de gemensamma livsbetingelserna. Även en sådan sak som att bli intresserad av och söka kunskap om kvinnors liv och könsens olika villkor kan uppfattas som utmanande. Kvinnorna blir ofta utan både mannen och framgång i målet.

Könsproblematikens väsen handlar *ännu mer* om kroppen-och-själen hos konkreta, socialt relaterade *enskilda människor* än vad klassproblematiken gör. I könskampen berörs ännu fler livsområden och värden. Strävan att "vara bland" och att såsom kön kontrollera denna närvaro kräver då också att varje enskild person så långt som möjligt tillkämpar sig perspektiv på sina egna handlingar och krafter att vara och fungera utifrån sitt kön. Detta i sin tur förutsätter kvinnors sammanhållning.

En viktig fråga blir här hur långt det är rimligt att tänka sig enighet vad gäller gemensamma värden, behov och önskemål. Beträffande organisationsfrågan så kan kanske inte stora (offensiva) separata kvinnoorganisationer ha en annan funktion än att organisera kvinnors "kollektiva missnöje" (Hernes, 1980: 265) och beskydda och främja generella jämställdhetspositioner. Den mer långtgående kvinnokampen, mål- och strategiutvecklingen, måste odlas både formellt och informellt inom alla de olika delområdena i samhällslivet – även inom familjen.

Alla de författare ovan som förkastar intresse teorin har den synen gemensam att de sk reproduktionsfrågorna till sin natur inte lämpar sig för ett intresseanalytiskt resonemang. Barnafödandet, kärleken och omsorgen i mor-barnrelationer tas upp av alla som särskilt obegripliga i intressetermer. Men med tanke på alla motsättningar och all maktkamp som ständigt utspelar sig öppet och dolt mellan föräldrar och barn är det rimligen mer realistiskt att hävda motsatsen. Och då avser jag inte bara rena utnyttjanderelationer utan också relationer präglade av "goda konflikter" för att tillgripa Jean Baker Millers uttryck (*Ny kvinnopsykologi*, 1976/1980).

Vad som å andra sidan klart överskrider den traditionella intressesynen är att föräldrars kall, enligt denna jords livsprogram, är att befrämja avkommans intresse *utöver sitt eget*. Detta innebär, enligt den intresseuppfattning som här förespråkas, att föräldern bör hjälpa barnet att successivt övervinna beroende- och auktoritetsrelationerna till föräldern själv och vinna kontroll över *sitt eget* livs olika valbetingelser – utan att föräldern för den skull uppger sig själv som en relativt autonom person.

Detta är svårt, kanske särskilt för kvinnor som från barnsben lärs upp till altruism: kvinnor lär sig att "vara något för andra", att identifiera sig med andra människors problem, särskilt makens och barnens, och att göra deras välbefinnande till sitt eget. Ett resultat av denna inläring är att intressemotsättningar i förhållande till andra blir problematiska att genomskåda och bearbeta (Jfr Ve, 1982: 418–19).

Det är helt uppenbart så att många värden i livet är av den arten att deras tillfredsställelse rent av förutsätter att man tappar eller väsentligt inskränker kontrollen över framtida valbetingelser; att bli gravid och föda barn t ex. Står då detta sista i motsats till en kvinnas intressen? Ja, strängt taget, enligt den ovan skisserade intresseuppfattningen. Vi kan också formulera det så att genom att föda barn involverar sig kvinnan i att främja "mänsklighetens (och eventu-

ellt också kapitalets och statens) intresse". I graviditeten ingår vi ett förbund med naturen. Vi går in i en process vars förlopp vi i mycket liten mån kan påverka själva. Vi löper också allehanda risker för hälsa och liv både under och efter graviditeten och förlossningen. Därtill kommer all bundenhet och alla förpliktelser under barnets uppväxt och livet ut. Men värdet av att bära fram liv och hjälpa det att leva är så stort att många gladeligen inskränker sin egen autonomi för dess skull. Vad som å andra sidan är intressebefrämjande för oss kvinnor i sammanhanget är att värna om reella möjligheter för oss att själva avgöra om vi vill ha barn eller inte, och på vilka villkor vi vill föda dem och fostra dem.

Slutord

Intresseteorin är till sin karaktär partisk (eller partikularistisk). Den går ut på analyser vars fokus är att parter i en samfällighet strävar efter att säkra sin autonomi i denna samfällighet och sin talan i de policyprocesser som formar gemenskapens utveckling. Intressesynen utgår således från motsättningar och konflikter både som möjlighet och nödvändighet.

Inte i något utvecklat land har kvinnor nått fram till ett stadium där de kan avstå från att kämpa för en faktisk och kontrollerad närvaro i samhällenas olika delgemenskaper. Till och med i kärleks- och omsorgsrelationer är detta enda vägen till ett värdigt liv.

Sapiro frågar i sin artikel: "Varför är en individs relation till produktionen av barn inte allmänt accepterad som en fråga av politiskt intresse, medan individens relation till andra former av produktion är det?" (s 713). Så här ställd blir denna fråga ganska missvisande. I alla välfärdsstater, inklusive de socialistiska, är denna relation faktiskt accepterad såsom varande av politiskt intresse. Som befolkningsfråga har barnafödandet alltid varit ett statsintresse, vilket har involverat moderskapet i statens angelägenheter; detta antyder ju Sapiro själv.

Problemet är inte att politisera eller inte

politisera produktionen av barn (ur kvinno-perspektiv är det naturligtvis en avgörande fråga *hur* den politiseras); det stora problemet är i stället politiserandet av själva könsrelationerna. Kvinnor och män är visserligen producenter av barnen och ansvariga för dem, men de är också huvudparter i reproduktionen av sig själva och varandra såsom socialt levande och aktiva personer. Och hur än samhällsformerna förändras kommer vi kanske aldrig ifrån en viss intressekamp här. Vi upphör kanske aldrig att röra oss i en känslig balans mellan å ena sidan hängivelsen, språnget in i situationer där kontroll och genomtänkta val står i rak motsats till det högsta värdet, den djupa kärlekslyckan — och å andra sidan ett tvingande behov av intressebevakning, kontroll och ansvar. Vad som kan och måste ändras är att kvinnor så ensidigt och så annorlunda än män drabbas och far illa i denna det sociala livets basprocess.

NOTER

- 1 Jag använder "politologisk" och "politologi" som samlingsbeteckning över både statsvetenskap och politisk sociologi.
- 2 Ämnet för denna artikel kommer att bearbetas vidare i ett annat sammanhang.
- 3 "Interest" i betydelsen ränta eller avkastning på pengar har sina rötter i medeltiden. Låneverksamhet bedrevs i århundraden innan det blev tillåtet att öppna ta ut ränta på utlånade pengar. Förbudet mot ränta kringgicks genom att det var tillåtet att ersätta den skada en låntagare eventuellt åsamkade en borgenärs egendom. Dylik ersättning kallades interest.
- 4 Anspelar på boken med den titeln (1973)1974, av Hanne Haavind m fl, där författarna gör upp med en mängd tvivelaktiga vetenskapliga resultat och tolkningar av mor-barnförhållandet.
- 5 Dahlerups jämförelse avser Matthew A. Crenson: *The Un-Politic of Air Pollution. A Study of Non-Decisionmaking in the Cities* (1971). Detta är en av de få empiriska studier som genomförts med hjälp av den så omtvistade icke-beslutsteorin. Tvisten gäller hur man kan, och ur vetenskaplig synpunkt bör, undersöka makten i samhället. "Intresse" ingår här som ett av de kontroversiella begreppen.

Elsa Agélii, textil applikation 1980. Foto Christer Hallgren.

6 Uttrycket är Tocqueville's "l'ancien régime". Han skrev om den "stora omvandlingen", dvs övergången från medeltiden till den nya tiden i Västeuropa. "Den gamla regimen" åsyftar närmare bestämt det kungliga enväldet: mellanfasen mellan medeltidens decentraliserade samhällsorganisation och de politiska/civila, så småningom demokratiska, moderna samhällena.

7 Se Balas m fl (red), *Faglig kvinnepolitik – hvor går LO?*, Pax Forlag, Oslo 1982, s 103f. Flera avsnitt i denna bok stödjer för övrigt min argumentation här.

8 I sin bok, *Democracy. The Threshold of Freedom* (1948:61f), berättar Harold F. Gosnell om hur principer om jämn könsfördelning av de-

legater till partikonventen praktiserades under 1910- och 1920-talen i en delstat i USA, och hur detta blev en besvikelse för kvinnorna pga att männen, som på förhand var de mäktiga, kunde se till att "besvärliga" kvinnor försvann, och att medgörliga kvinnor valdes in på kvinnoplatserna.

Lenins uppläxande av Clara Zetkin för att hon tillät arbetarkvinnorna att diskutera äktenskapsproblem på sina möten är ganska känt. Mindre känt är antagligen hur hon behandlades i sitt hemmaparti i Tyskland, hur hon tex 1908 (då tyska kvinnor fick rätt att organisera sig politiskt) vid tillsättandet av en kvinnoplatz i partistyrelsen fick träda tillbaka för Luise Zietz, en kvinna som allt mer identi-

fierade sig med partistyrelsen och inte med kvinnorna (se Karen Honeycutt, "Clara Zetkin: A Socialist Approach to the Problem of Woman's Oppression", *Feminist Studies* nr 3-4 1976, s 131-144. För ovanstående se s 139.)

Dahlerup har skrivit om hur danska socialdemokratiska kvinnor under årens lopp förvägs kämpade för en relativt autonom ställning i förhållande till partiet (se *Udviklingslinier i kvinders organisering i danske politiske partier, med særlig henblik på spørgsmålet om separate kvindeorganisationer* (stencil), Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, 1977).

Anita Dahlberg, *Jämt eller ibland - om jämställdhet* (1984:138) tar bl a upp hur facket (läs fackets dominerande män) ser en fara i kvinnors "inbördes solidaritet".

LITTERATUR

- Balbus Isaac D, "The Concept of Interest in Pluralist and Marxian Analysis", *Politics and Society* 1 (1971), s 151-177.
- Bernard Jessie, *Women and the Public Interest. An Essay on Policy and Protest*, Atherton Inc, 1971.
- Dahlerup Drude, "Approaches to the Study of Public Policy Towards Women" (stencil), Institut for statskundskab, Aarhus Universitet, 1980.
- Dahlerup Drude, "Overcoming the Barriers: An Approach to the Study of How Women's Issues are Kept from the Political Agenda". I: Judith H. Stiehm (ed) *Women's Views of the Political World of Men*, Transnational Publishers Inc, 1984.
- Diamond Irene/Hartsock Nancy, "Beyond Interests in Politics: A Comment on Virginia Sapiro's 'When Are Interests Interesting? The Problem of Political Representation of Women'", *The American Political Science Review* 75(1981):3, s 717-721.
- Gunn Jaw, *Politics and the Public Interest in the Seventeenth Century*, Routledge & Kegan Paul, 1969.
- Hernes Helga Maria, "Predicting Support for the Women's Movement: a Diffusion Model", *Scandinavian Political Studies*, 3(New Series) nr 3, s 265-273.
- Hernes Helga Maria, *Staten - kvinner ingen adgang?*, Universitetsforlaget, 1982.
- "Interessen". *Philosophisches Wörterbuch*, Band 1, Leipzig 1975.
- "Interest". *International Encyclopedia of the Social Sciences*, bd 7-8, 1968.
- "Interest Groups". Ibid.

Jaquette Jane S, "Introduction". I: Jaquette (ed) *Women in Politics*, John Wiley & Sons, 1974.

Jaquette Jane S, "Review Essay: Political Science", *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 2(1976):1, s 147-164.

Jaquette Jane S, "Power as Ideology: A Feminist Analysis". I: Stiehm (ed), a a, se Dahlerup, 1984.

Parks Robert Q, "Interests and the Politics of Choice", *Political Theory*, 10(1982):4, s 547-565.

Petchesky Rosalind Pollack, "Reproductive Freedom: Beyond A Woman's Right to Choose", *Signs*, 5(1980):4, s 661-685.

Petersen Abby, "Kvinnofrågor, kvinnomedvetande och klass", *Zenit*, nr 70, 1981:2, s 5-21.

"Public Interest", *International Encyclopedia of the Social Sciences*, bd 13-14, 1968.

Sapiro Virginia, "Research Frontier Essay: When Are Interests Interesting? The Problem of Political Representation of Women", *The American Political Science Review*, 75(1981):3, s 701-716.

Ve Hildur, "Kvinnefelleskap og relasjonsloggikk. Om altruisme som samhandlingspremiss". I: Harriet Holter (red) *Kvinner i fellesskap*, Universitetsforlaget, 1982.

SUMMARY

Women's interests and other values

Within the women's movement and women's studies research "interest" is an often used but seldom investigated term - despite, or perhaps because of, the fact that it is one of the most controversial concepts in the whole of political science. As soon as we use "women's interests" or a similar term we immediately land in one of the many thorny areas of conflict contained in the extensive literature dealing with the concept of interest.

Despite these areas of conflict - arising from writers having different theoretical and meta-theoretical perspectives - the concept of interest in one form or another has constituted a sort of backbone to all political theory since the Renaissance.

At present, while certain women's studies researchers attempt to make interest theory relevant to women's studies, others maintain that feminist theory must go beyond the boundaries

of interest through rejecting the concept. The central argument in the latter position is that the concept of interest, which with necessity is linked to conflicts between partners for rights and needs, is particularly inappropriate for use in connection with mothers and children.

The primary aim of this article is to argue for another form of exceeding the limits of "interest". The concept of interest is highly fruitful for analysing family relations, *but it has its limitations*. Through using a specific idea of interest I have tried to show how certain ambiguities in

the formulation of the theory in women's studies research can be clarified and new problems grasped.

Anna G Jónasdóttir
Statsvetenskapliga institutionen
Göteborgs universitet
Institutionen för politik med förvaltning
Högskolan i Örebro
Box 923
701 30 Örebro
Sweden